

Evaluatie Aanpak Leefbaarheid Hercules Seghers Kwartier

Maart 2012

Inhoudsopgave

1. Beschrijving van de aanpak	3
1.1. Inleiding	3
1.2. Aanleiding en doelen van de aanpak.....	3
Sociale pijler.....	4
Fysieke pijler	4
Economische pijler.....	4
1.3. Doel van de evaluatie	4
1.4. Opzet van de evaluatie	4
2. Beschrijving van de aanpak	5
2.1. Inleiding	5
2.2. Rollen van de partners.....	5
Ymere.....	5
Combiwel	5
Stadsdeel Oud-Zuid	6
2.3. Rol van de procesmanager	6
2.4. Overlegstructuur.....	6
2.5. Communicatie en participatie	7
2.6. Financiën.....	7
3. Realisatie van de doelstellingen	8
3.1. Inleiding	8
3.2. Verbetering leefbaarheid	8
3.3. Sociale pijler: Jeugd en veiligheid	11
3.4. Sociale pijler: Wijkservicepunt	12
3.5. Sociale pijler: Participatie doelgroepen.....	13
3.6. Fysieke pijler: Plein, bordes, onderdoorgang, portieken, woningen	13
3.7. Fysieke pijler: Verkeer en parkeren.....	15
3.8. Economische pijler.....	15
3.9. Betrokkenheid bewoners	16
3.10. Communicatie van de aanpak	16
4. Toekomst van de aanpak.....	17
4.1. Inleiding	17
4.2. Planning 2012	17
4.3. Afronding gezamenlijke aanpak	18
5. Conclusies en aanbevelingen	18
5.1. Inleiding	18
5.2. Fysieke pijler	18
5.2. Sociale pijler.....	19
5.3. Economische pijler.....	20
5.4. Communicatie en participatie	20
5.5. De aanpak zelf.....	20

1. Beschrijving van de aanpak

1.1. Inleiding

Het Hercules Seghers Kwartier (HSK) is een buurt in de Pijp waar stadsdeel Zuid, woningcorporatie Ymere en welzijnsinstelling Combiwel sinds 2008 intensief samenwerken om de leefbaarheid te verbeteren. De integrale aanpak richt zich op het fysieke, sociale en economische domein en duurt tot 2013. Eind 2011 is het tijd om de aanpak te evalueren en te onderzoeken of de beoogde doelen wel bereikt zijn. Er is in de afgelopen drie jaar veel veranderd in het HSK, maar met nog een jaar te gaan willen de partners zich verzekeren dat ze geen steken laten vallen en dat hun inspanningen overeen komen met de wensen, afspraken en verwachtingen van de bewoners in de buurt.

1.2. Aanleiding en doelen van de aanpak

In 2007 kregen het toenmalige Stadsdeel Oud-Zuid en Ymere verschillende signalen uit het HSK over jongerenoverlast, een overvol plein, zwerfvuil, fietsen, rondrijdende prostitutiebezoekers en wildplassers. Vervolgens stelden de partners samen met de bewoners een plan van aanpak op om de leefbaarheid te verbeteren. In de Aanpak Leefbaarheid Hercules Seghers Kwartier staan de doelen voor 2013 als volgt geformuleerd:

Een leefbare buurt, waarbij bewoners tevreden zijn over de buurt. Waarin de fysieke, sociale en economische aspecten van de buurt met elkaar in balans zijn: Prettig samenleven, waar bepaalde doelgroepen gefaciliteerd worden als nodig is; Een plein, schoon en multifunctioneel; Straten waar ruimte is voor verblijven en die schoon zijn; Een goede mix van koop- en huurwoningen en weinig overlast van elkaar; Ruimte voor kleine bedrijfjes, maar ook voor dagelijkse boodschappen.

Het sleutelbegrip 'leefbaarheid' in deze aanpak kent de volgende definitie:

Leefbaarheid is de door bewoners ervaren kwaliteit met betrekking tot het wonen. Deze wordt bepaald door het aanzicht van de woonomgeving en het gedrag van omwonenden en anderen die in de woonomgeving verkeren. Daarbij wordt erkend dat de stedenbouwkundige, fysieke inrichting van de woonomgeving en sociaal-economische factoren ook van invloed zijn op dit gedrag.

Stadsdeel Oud-Zuid, Ymere en Combiwel hebben in 2008 afgesproken om samen op te trekken om de aanpak uit te voeren en bovenstaande doelen voor 2013 te realiseren, vanuit een sociale, fysieke en economische pijler. Per pijler zijn de volgende doelen omschreven:

Sociale pijler

Doel: verschillende groepen leven naast en met elkaar waarbij overlast geminimaliseerd is. De buurt biedt plek voor alle bevolkingsgroepen en alle leeftijden. Het wijkservicepunt en buurtcentrum Quellijn nemen hierbij een prominente plaats in.¹

Beoogd resultaat: minder jongerenoverlast, activiteiten aanbod Quellijn sluit aan op behoefte uit de buurt, aandacht voor ouderen, allochtonen en jongeren, activiteiten op het HSK plein en een goed functionerend Meldpunt Zorg en Overlast.

Fysieke pijler

Doel: Het aanbrengen van verbeteringen aan woningen, openbare ruimte en inpandige parkeergarages zodat de fysieke omgeving minder mogelijkheden biedt om overlast te veroorzaken en er meer ruimte op straat en op het plein komt om elkaar te ontmoeten.

Beoogd resultaat: minder zwerfvuil, een overzichtelijker plein, meer ruimte op straat door herinrichting straten, circulatieplan fiets- en autoroutes, minder overlast door wildplassers en prostitutiebezoekers en een beter gebruik van parkeergarages.

Economische pijler

Doel: een economisch gezonde wijk, waar ruimte is voor creatieve bedrijvigheid en de dagelijkse boodschappen gedaan kunnen worden.

Beoogd resultaat: behoud van supermarkt, plintenregeling Zuid² toepassen en goede contacten onderhouden met ondernemers.

1.3. Doel van de evaluatie

Deze evaluatie wordt uitgevoerd op het moment dat veel fysieke projecten in het HSK grotendeels of geheel afgerond zijn. De aanpak is weliswaar nog niet klaar, maar de buurt begint wel al zienderogen te veranderen. Omdat in 2013 de aanpak afgerond moet zijn, is dit een goed moment om het HSK onder de loep te nemen en de betrokken partners en buurtbewoners te horen over hun beleving van de buurt. De conclusies van deze evaluatie zullen een belangrijke basis vormen voor de partners van de aanpak om vervolgspraken te maken voor de samenwerking en afronding in 2012.

1.4. Opzet van de evaluatie

De evaluatie begint met een beschrijvend hoofdstuk over de opzet van de aanpak en een uitleg van de verdeling van taken en verantwoordelijkheden. Daarna volgt een analyserend hoofdstuk waarin de realisatie van de doelstellingen besproken wordt. Dit hoofdstuk is gebaseerd op de meningen van buurtbewoners en partners van de aanpak. Deze meningen zijn gepeild door middel van een huis aan huis enquête, groepsinterviews met bewoners, interviews met kinderen en één op één gesprekken met medewerkers van de aanpak.

¹ Buurtcentrum Quellijn is in 2010 wegens bezuinigingen door het stadsdeel gesloten.

² De plintenregeling is een subsidieregeling voor het opknappen van winkelpanden, die kan worden toegepast als het pand er vervallen uit ziet.

Het daaropvolgende hoofdstuk kijkt vooruit en gaat in op de werkzaamheden die er nog liggen voor volgend jaar en hoe de aanpak uiteindelijk ingebed kan worden in de organisatiestructuren van het stadsdeel, Combiwel en Ymere.

Het laatste hoofdstuk geeft in conclusie antwoorden op de vraag in hoeverre de gestelde doelen behaald zijn en geeft daarbij aanbevelingen.

2. Beschrijving van de aanpak

2.1. Inleiding

De Aanpak Leefbaarheid HSK is opgesteld door stadsdeel Oud-Zuid en begin 2008 tot stand gekomen in nauwe samenwerking met Ymere en Combiwel. De buurtconferentie, die op 19 februari 2008 gezamenlijk door de partners georganiseerd is, bracht ook veel wensen en ideeën van de bewoners en ondernemers uit de buurt boven tafel. De aanpak bestaat uiteindelijk uit drie pijlers, namelijk sociaal, fysiek en economisch. Van groot belang in deze integrale aanpak is de samenhang tussen de pijlers en de samenwerking tussen de partners.

2.2. Rollen van de partners

Ymere, stadsdeel en Combiwel zijn in de aanpak de formele samenwerkende partners. Maar ook andere partners zoals politie en opbouworganisaties worden betrokken bij elementen van de aanpak. Deze beschrijving gaat echter alleen om deze drie partners, omdat zij de structuur van de aanpak vormen en het overgrote merendeel van de acties uitvoeren.

Ymere

Woningcorporatie Ymere bezit ongeveer 40% van de woningen in het HSK. Deze woningen zijn voornamelijk in de jaren tachtig gebouwd en zijn veelal groter dan gemiddeld in de Noord Pijp. Er zijn acht nieuwbouw- en renovatieprojecten in de buurt. De signalen over verminderde leefkwaliteit en overlast zijn in 2006 en eerder bij Ymere binnengekomen. Hierop is er een aanpak geschreven, getiteld 'Een tandje erbij.' Hierin zijn meerdere acties opgenomen om voornamelijk de woningcomplexen aan te pakken. Ymere neemt de helft van de proces- en communicatiekosten van de aanpak voor haar rekening.

Combiwel

Combiwel is de grootste welzijnsinstelling actief in Stadsdeel Zuid. Omdat zij gesubsidieerd wordt door het stadsdeel, heeft zij geen separate financiële inbreng in de aanpak van het HSK. Bij het werken aan de leefbaarheid heeft Combiwel een grote inbreng. Zij verzorgen het jongerenwerk, sociale activering van volwassenen en het sportbuurtwerk. Hiermee nemen ze een groot deel van de sociale pijler op zich.

Stadsdeel

Vanuit de gebiedsgerichte aanpak wil het stadsdeel een faciliterende en aanjagende rol spelen bij de verbetering van de leefbaarheid in het HSK. Een eerste verantwoordelijkheid van het stadsdeel is het schoon, heel en veilig houden van de openbare ruimte. Het thema 'plek voor ontmoeten' stond centraal bij de herinrichting van het plein. Verder wilde het stadsdeel plaats maken voor leefbare buurten door de openbare ruimte meer vrij te maken. Het stadsdeel neemt de andere helft van de proces- en communicatiekosten van de aanpak voor haar rekening.

De hierboven beschreven partners hebben elk een eigen rol en belang bij de aanpak van het HSK. Het doel tot verbetering van de leefbaarheid is zodanig van belang, dat de partijen elkaar nodig hebben bij het behalen van dit doel. Een formele uiting van de samenwerking is vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst tussen stadsdeel, Ymere en Combiwel.

2.3. Rol van de procesmanager

Een belangrijke factor in de aanpak is de procesmanager die door Ymere en stadsdeel gezamenlijk aangesteld is. Omdat deze persoon niet in een van de organisaties werkt, kan deze onafhankelijk opereren, boven de partijen staan en aanjager zijn voor alle projecten in de aanpak. De procesmanager voert de regie, verbindt, coacht en ondersteunt de veranderprocessen die de aanpak in gang zet.

De partners in de aanpak reageren unaniem positief op de rol van de procesmanager. Iedereen ziet de voordelen van een persoon die enigszins boven de partijen staat en de samenwerking en voortgang bevordert. Een punt van kritiek in deze is wel het hoge verloop van procesmanagers. Van 2008 tot 2011 zijn er zes verschillende procesmanagers geweest. Dit is voor veel medewerkers aan de aanpak storend geweest. Zij zien een procesmanager liever minstens een jaar blijven. Hier stond wel de veelgehoorde opmerking tegenover dat de opvolging en overdracht tussen de procesmanagers altijd geruisloos is gegaan. Volgens de opdrachtgever Ymere is de procesmanager zelfs cruciaal voor de samenwerking: zonder procesmanager geen integrale aanpak.

2.4. Overlegstructuur

De partners komen eens in de twee maanden samen om de voortgang van de projecten te bespreken. De procesmanager zorgt voor een agenda, vergaderlocatie en de verslaglegging. Wanneer de projectgroep samen is geweest stelt de procesmanager een voortgangsrapportage op en bespreekt deze samen met de aangepaste planning met de opdrachtgevers stadsdeel Zuid en Ymere. Tijdens deze voortgangsgesprekken kunnen de opdrachtgevers sturen op grote lijnen. Tijdens de projectgroepen worden alle acties en plannen praktisch ingevuld. Medewerkers van de aanpak vinden deze overlegstructuur prettig werken. Zij vinden het goed dat de locaties van de overleggen wisselen tussen Ymere en stadsdeel en zij geven aan dat de frequentie van de overleggen niet vast hoeft te staan maar per fase in het project kan verschillen.

2.5. Communicatie en participatie

De drie partners hebben een gezamenlijk communicatieplan opgesteld. Alle communicatie naar bewoners en ondernemers in het Hercules Seghers Kwartier wordt gebundeld, op elkaar afgestemd en in een herkenbare stijl gecommuniceerd. Hiervoor is een eigen logo met slogan ontworpen: *Hélemaal Hercules Seghers!* Ymere en stadsdeel delen ook de kosten voor de communicatie en participatie.

De participatie van de bewoners is vanaf het begin een speerpunt voor de samenwerkende partijen. In 2008 is dit begonnen met een buurtconferentie over hoe het HSK er volgens de bewoners in 2013 uit zou moeten zien. Deze eerste stap vormde een goede basis voor het verdere participatietraject en de samenwerking. Ontwerpateliers met bewoners uit de buurt en jongeren apart vormden tevens de basis voor de herinrichting van het plein. Bij de aanpak van de onderdoorgang wordt voorzien in bewonersparticipatie, waarin - als dat mogelijk is - bewoners eigen invulling kunnen gaan geven aan een deel van de vitrines in de poort. Ook is bij iedere portiekaanpak het ontwerp vooraf besproken met bewoners en is de aanpak van het bordes begonnen met gesprekken met bewoners over hun wensen en uitgangspunten. Daarna is het ontwerp met hen besproken.

Parallel aan de participatietrajecten van de integrale aanpak HSK organiseert Combiwel iedere vier maanden een bewonersoverleg. Tijdens dit buurtplatform bespreken bewoners met de opbouwwerkers van Wijkcentrum Ceintuur, de wijkmeester van het wijkservicepunt en de politie hoe het gaat in de buurt en organiseren zij acties en initiatieven voor de buurt.

2.6. Financiën

De kosten voor het proces van de aanpak zijn gelijk verdeeld over het stadsdeel en Ymere. Aangezien het stadsdeel hoofd-subsidieverstrekker is voor Combiwel, is deze hierin buiten beschouwing gelaten. Onder deze kosten vallen onder meer procesmanagement, planning en communicatie over de aanpak. Incidenteel komen hier ook andere kosten bij voor bijvoorbeeld een pleinfoest of iets dergelijks. De capaciteit van de afzonderlijke medewerkers voor deelname aan de projectgroep is door de afzonderlijke organisaties gefinancierd.

De proceskosten staan in figuur 1 afgebeeld. Deze kosten worden dus verdeeld over stadsdeel en Ymere.

Figuur 1: Proceskosten 2008 - 2011

2008	2009	2010	2011 (begroot)
Procesmanagement € 43.680	Procesmanagement € 38.473	Procesmanagement € 41.800	Procesmanagement € 46.800
Startconferentie € 16.130	Nieuwsbrieven € 5.715	Nieuwsbrieven € 8.067	Nieuwsbrieven € 8.530
Pleinfoest € 6.372	Pleindialoog € 6.634	Planner € 4.940	Planner € 4.368
	Bewonersbrief € 165	Medewerkersuitje € 1.000	Pleinfoest € 3.030
	Informatieavond € 8.348	Wijkservicepunt feest € 563	Evaluatiekosten € 1.000
		Notulist € 1.170	
Totaal € 66.182	Totaal € 59.335	Totaal € 57.540	Totaal € 63.728

De uitvoering van de aparte projecten van Ymere en stadsdeel worden betaald uit de reguliere budgetten.

3. Realisatie van de doelstellingen

3.1. Inleiding

Om een goed beeld te krijgen van de realisatie van de doelstellingen zijn er vier verschillende meetinstrumenten gebruikt. Deze zijn:

1. Huis aan huis enquête naar alle 1.500 adressen in het HSK (respons is 9%, dat zijn 137 ingevulde enquêtes)
2. Eén op één interviews met 14 leden of oud-leden van de projectgroep
3. Twee discussieavonden met in totaal 12 volwassen bewoners uit het HSK
4. Meerdere sessies van interviews met 48 jongeren uit het HSK (37 jongens, 11 meisjes tussen de 6 en 23 jaar)

De bevindingen van alle partijen staan hieronder gebundeld per onderwerp.

3.2. Verbetering leefbaarheid

In de enquête geven de bewoners het HSK een totaaloordeel van 7 op een schaal van 10. Dit is in principe een goede beoordeling van de buurt. Het is echter wel 0,9 punt lager dan wat de bewoners antwoordden op dezelfde vraag in 2007. Hoe is deze lichte daling te verklaren? Als het gaat om het schoonhouden van straten, stoepen, groen- en speelvoorzieningen is geen duidelijke daling te zien. Tevens is de staat van onderhoud van deze zaken niet opvallend lager beoordeeld dan in 2007. Het aanbod van parkeervoorzieningen, openbaar vervoer, winkels, basisscholen en sportgelegenheden is eveneens niet veel lager beoordeeld dan vier jaar geleden. Aan deze factoren kan het lagere totaaloordeel van de buurt dus niet liggen. Wat wel opvalt is dat buurtbewoners de woningen in het HSK duidelijk als minder mooi beoordelen dan voorheen. Ook op het gebied van overlast zijn opvallende afwijkingen te zien ten opzichte van 2007. De overlast van andere groepen mensen, prostitutie, horeca en coffeeshops en van criminaliteit wordt met meer dan een half punt erger beoordeeld dan vier jaar geleden. Daarmee samenhangend wordt het HSK vooral 's avonds als minder veilig beschouwd dan in 2007. Zie voor deze cijfers ook tabel 1.

De daling van de leefbaarheid in het HSK is dus voornamelijk terug te voeren op de ervaren overlast in de buurt. De meeste respondenten hebben ook ingevuld wat die overlastgevendende factoren zijn. In de figuur 2 zijn al deze steekwoorden gevat. De grootste woorden zijn de meest genoemde oorzaken. Hierdoor ontstaat een duidelijk beeld van de ervaren overlast.

Tabel 1: Resultaten leefbaarheidsenquête

Indicatoren leefbaarheid	2007 totaal (N=77)	2009 totaal (N=50)	2011* totaal (N=137)	2011*		
				Ymere (N=80)	Particulier (N=19)	Koop (N=36)
Totaaloordeel over de buurt	7,9	7,7	7,0	7,0	6,7	6,9
Beoordeling woningen in de buurt (mooi/lelijk)	6,6	6,2	6,0	6,1	5,9	5,8
Inrichting woonomgeving (mooi/lelijk)	6,3	6,0	6,3	6,5	5,9	6,0
Groenvoorzieningen (mooi/lelijk)	5,5	5,3	5,7	6,0	5,4	5,4
Schoonhouden straten en stoepen	4,8	5,7	4,6	5,0	4,2	4,1
Schoonhouden groenvoorzieningen	5,5	5,9	5,5	5,7	4,9	5,3
Schoonhouden speelvoorzieningen	5,5	5,8	6,0	6,1	5,9	5,8
Staat van onderhoud woningen	6,1	6,3	5,9	5,9	5,3	6,2
Staat van onderhoud straten en stoepen	5,5	5,7	5,6	5,6	5,4	5,6
Staat van onderhoud groenvoorzieningen	5,9	6,0	6,0	6,1	5,7	6,0
Staat van onderhoud speelvoorzieningen	5,6	6,0	6,5	6,4	6,6	6,7
Aanbod parkeervoorzieningen	3,9	3,8	4,1	4,3	4,1	3,6
Aanbod openbaar vervoer	8,1	8,1	7,8	7,8	7,7	7,8
Aanbod winkels	8,5	8,5	8,2	8,3	7,8	8,1
Aanbod basisscholen	6,8	6,5	7,0	7,2	6,6	6,8
Aanbod sportgelegenheden	6,4	6,1	6,3	6,5	6,3	5,8
Sociale cohesie	6,8	7,1	6,7	6,7	6,5	6,9
Buurtbetrokkenheid	5,5	5,8	5,9	6,1	5,4	5,7
Overlast burelen	6,8	7,6	6,8	7,0	6,0	6,8
Overlast andere groepen mensen	6,4	6,6	5,8	5,9	5,8	5,8
Overlast verkeer**	6,1	(5,4)	5,9	6,1	4,7	6,1
Overlast vervuiling	4,7	4,8	4,5	4,7	4,0	4,3
Overlast prostitutie, horeca, coffeeshops***	(7,2)	(7,4)	6,2	6,1	5,4	6,7
Overlast criminaliteit	6,6	6,4	5,9	5,9	5,7	5,9
Mate van menging in de buurt****	(7,6)	(7,2)	7,8	7,7	7,9	8,1
Tevredenheid over menging****	(7,1)	(7,0)	6,7	6,7	6,6	6,7
Veiligheid overdag	8,6	8,3	8,3	8,3	8,0	8,5
Veiligheid 's avonds	7,5	7,1	6,8	6,9	6,4	6,8
Verwachting ontwikkeling in toekomst	7,5	7,1	6,8	6,7	6,9	7,1
Belang van wijkservicepunt (WSP) algemeen			7,0	7,3	6,9	6,6
Belang WSP functie: informatieverstopping			7,1	7,3	6,8	6,8
Belang WSP functie: ontmoetingsplek			5,2	5,7	5,1	4,2
Belang WSP functie: coördinatiepunt activiteiten			6,5	6,6	6,4	6,4
Belang WSP functie: spreekuur			6,5	6,8	6,7	5,6
Belang WSP functie: technische zaken			6,6	6,5	6,5	6,7
Belang WSP functie: meldpunt vandalisme/vervuiling			7,8	7,9	7,4	7,7

* resultaten enquête HSK-buurt, aug/sept 2011

** voor 2009 het gemiddelde van verkeersdrukte en verkeerslawaaï

*** overlast door activiteiten als prostitutie, horeca en coffeeshops (voor 2007 het gemiddelde van 2 aparte vragen over overlast door horeca en prostitutie)

**** voor WIA2007 en WIA2009 het gemiddelde van 4 aspecten, nl. menging naar: inkomen, etniciteit, leeftijd en leefstijl.

PS: vanwege de voor 2009 kleine steekproef in de HSK-buurt (N=50) moet deze uitkomst met flinke marge worden bekeken.

8,4
7,3
6,1
5,8
4,2

8 - 10 (uitstekend)
7 - 7,9 (goed)
6 - 6,9 (voldoende)
5 - 5,9 (onvoldoende)
3 - 4,9 (slecht)

Figuur 2: Genoemde overlastgevende factoren in de leefbaarheidsenquête

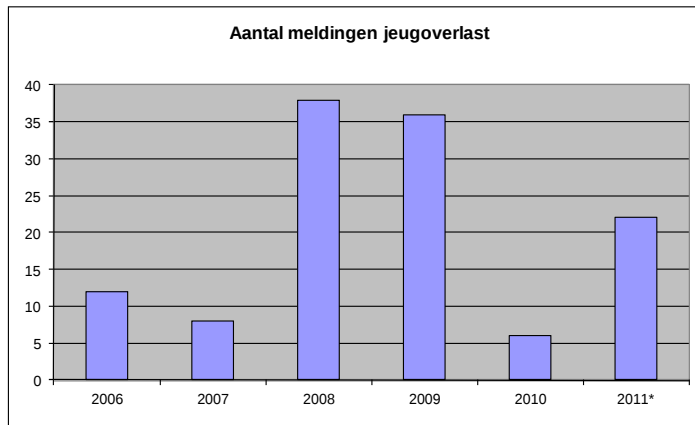

3.3. Sociale pijler: Jeugd en veiligheid

Doel: minder overlast van jongeren op het plein en in de buurt

Stadsdeel, Combiwel en politie trekken gezamenlijk op om voetballende jongeren van het HSK plein te bewegen richting Sarphatipark en om jongeren te stimuleren om activiteiten mede te organiseren op het plein. Hierdoor zou de overlast af moeten nemen en de sociale cohesie tussen verschillende doelgroepen vergroten. De afdeling Jeugd en Veiligheid en politie zijn verantwoordelijk voor de aanpak van de overlast in de buurt.

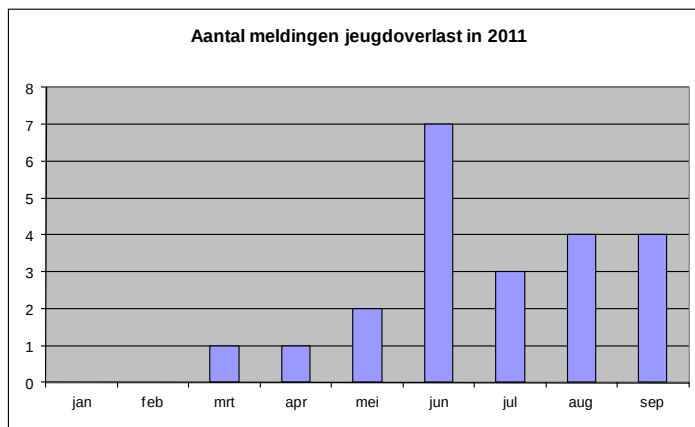
Figuur 3.

* 2011 tot en met september

Helaas zijn deze doelen niet bereikt. De resultaten van de enquête wijzen erop dat er door bewoners meer overlast van jongeren wordt ervaren dan vier jaar geleden. Ook is onder volwassenen het veiligheidsgevoel afgenomen, vooral in de avonduren. Deze ontwikkelingen worden ook door de medewerkers van de aanpak onderschreven.

Figuur 4.

Figuren 3 en 4 geven het aantal meldingen van jeugloverlast in het HSK aan. Er is een duidelijke daling te zien van de meldingen tussen 2009 en 2010. Helaas is dit in 2011 weer toegenomen vanaf juni. De opleving van jeugloverlast hangt samen met de opening van het vernieuwde Hercules Seghersplein. Van maart tot en met eind juni was het plein wegens de verbouwing niet toegankelijk. Daarna is de

overlast opgelaaid. In de gesprekken met de jongeren geven zij aan dat het verdwijnen van de voetbalkooi op het plein hier de belangrijkste reden voor is.

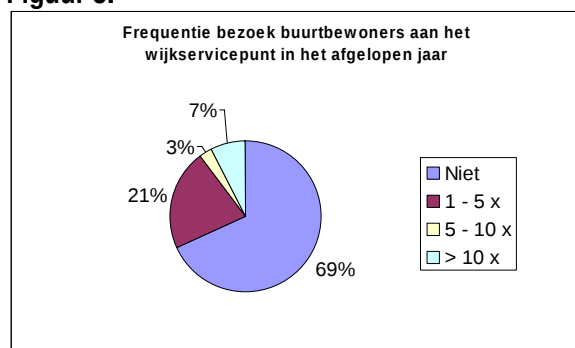
De samenwerking tussen stadsdeel, Combiwel en de politie kwam aanvankelijk moeilijk op gang. Hoewel de informatielijnen tussen de organisaties sinds de zomer van 2011 wel goed lopen, zijn de meesten negatief of gemengd positief over dit project. Verschillende medewerkers en bewoners vinden dat de buurtregisseur niet altijd voldoende optreedt tegen overlastgevende jeugd. Ook zouden de straatcoaches niet zichtbaar genoeg

zijn in de buurt. Veel signalen uit de buurt bereikten de medewerkers van Jeugd en Veiligheid niet. Een bijkomend effect hiervan is dat bewoners minder snel incidenten melden, waardoor ze onder de radar van politie en stadsdeel blijven. Na een aantal incidenten met jongeren in de zomermaanden van 2011 zijn de afspraken tussen de organisaties verscherpt en sindsdien verloopt de communicatie goed. De projectleider sociale pijler van Combiwel beschouwt het jaar 2012 als het jaar van de waarheid, waarin de jongerenaanpak zijn vruchten af moet gaan werpen met de voltooiing van het vernieuwde plein en de versterkte samenwerking tussen de partners.

3.4. Sociale pijler: Wijkservicepunt

Doel: het ondersteunen van initiatieven van bewoners om het HSK leefbaarder te maken, een plek voor informatie, een meldpunt voor vandalisme en overlast en technische storingen voor huurders, plek voor gesprekken waar bewoners terecht kunnen bij medewerkers van stadsdeel, Ymere en de politie.

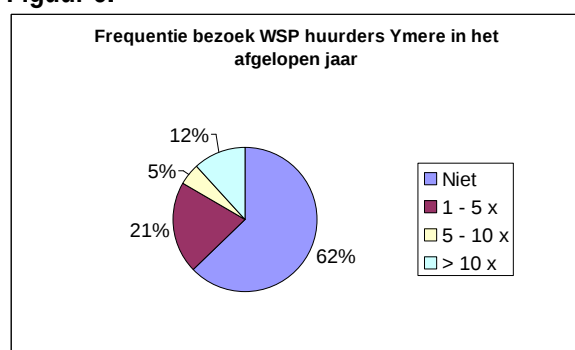
Figuur 5.

Uit de enquête blijkt dat buurtbewoners het belang van het wijkservicepunt (WSP) voor de buurt beoordelen op een 7. Ongeveer eenderde van de respondenten is het afgelopen jaar in het WSP geweest. Ongeveer een vijfde komt er één tot vijf keer per jaar, 3% vijf tot tien keer en 7% bezoekt het WSP meer dan tien keer per jaar.

De huurders van Ymere, voor wie deze voorziening in de eerste plaats bestemd is en die ook eraan meebetalen, bezoeken het WSP beter dan de huurders in de vrije sector en de huiseigenaren. De huurders van Ymere beoordelen het WSP ook als belangrijker dan de andere twee groepen.

Figuur 6.

Als we kijken naar de verschillende functies van het WSP, vinden de respondenten de functie van meldpunt voor vandalisme en vervuiling het belangrijkste (cijfer: 7,8). Daarna komt informatieverschaffing (7,1), dan de technische functie (6,6), het spreekuur en coördinatiepunt voor buurtinitiatieven (6,5) en als laatste ontmoetingsplek (5,2).

Medewerkers van de aanpak zijn verdeeld positief en negatief over het effect van het WSP op de leefbaarheid in de buurt. Op de bewonersbijeenkomsten gaven bewoners aan veel waardering te hebben voor de wijkmeester. Zij vervult een belangrijke sociale functie voor

veel bewoners. Een derde van de ondervraagde buurtbewoners komt in het WSP. Van de geïnterviewde jongeren bleek niemand in het WSP te komen. Veertig procent van hen weet niet eens wat en waar het WSP is. Omdat de sociale functie door de respondenten van de enquête niet als heel belangrijk wordt gewaardeerd, is het mogelijk om de sociale functie van het WSP af te bouwen en te richten op een puur technische en informatiefunctie. Het zou ook goed zijn om de samenwerking die het WSP tot stand brengt met de buurtbewoners breder te gaan organiseren zodat nog meer bewoners en doelgroepen zich geholpen en gesteund voelen door deze voorziening in de buurt.

3.5. Sociale pijler: Participatie doelgroepen

Doel: allochtonen en ouderen participeren meer in de buurt

Uit de enquête blijkt dat de betrokkenheid van buurtbewoners licht is toegenomen ten opzichte van 2007. Dit is een positief signaal. De reacties van de medewerkers zijn echter gemengd. De helft van de medewerkers beschouwt dit project als geslaagd. Jongeren en ouderen worden in hun ogen door Combiwel goed betrokken bij de buurtactiviteiten. Combiwel is nog niet goed in staat gebleken om met hun methodes ook de allochtone bevolking te bereiken. Een medewerker merkt dan ook op dat Combiwel redelijk succesvol is in het activeren van de verschillende doelgroepen, maar dat er geen contact of samenwerking is tussen die groepen. Dat streven zou volgens hem een mooi vervolg vormen op dit project.

3.6. Fysieke pijler: Plein, bordes, onderdoorgang, portieken, woningen

Doel: het plein is een ontmoetingsplek voor alle doelgroepen uit de buurt

Dit doel is duidelijk bereikt. Waar voorheen voornamelijk jongens voetbalden in de kooi, spelen en verblijven er nu veel kleine kinderen, tieners en volwassenen op het plein. De uitstraling van het plein is opener en vriendelijker en uitnodigend. Uit de enquête blijkt ook dat de bewoners een stuk positiever zijn over de staat en het schoonhouden van de speeltoestellen. De keerzijde is dat ook 's avonds intensiever gebruik gemaakt wordt van het plein, wat in veel gevallen leidt tot overlast voor de omwonenden en een toegenomen gevoel van onveiligheid.

Een belangrijk onderdeel van dit project is het participatietraject dat vooraf ging aan het ontwerp. In twee sessies hebben buurtbewoners met elkaar nagedacht en gesproken over de invulling van het plein. Daaruit zijn de belangrijkste uitgangspunten naar voren gekomen voor het definitieve ontwerp. Vanwege een lage opkomst van jongeren bij de ontwerpessies heeft de toenmalige portefeuillehouder daarna nog een aparte bijeenkomst met een aantal jongeren belegd waarin deze exercitie werd overgedaan. De uitkomsten hiervan kwamen niet overeen met die van de eerdere ontwerpdelven. De jongeren wilden per sé een voetbalkooi behouden en de volwassenen wilden er juist van af. Uiteindelijk hebben de jongeren het onderspit moeten delven, waardoor zij zich niet meer serieus genomen voelden door het stadsdeel. Uit de interviews met de medewerkers bleek dit een

cruciaal keerpunt in het contact met veel jongeren te zijn geweest, waarna een negatieve en vijandige sfeer is ontstaan. Een participatietraject waarbij de jongeren met de volwassenen samen betrokken waren geweest had dit kunnen voorkomen. Combiwel heeft vanaf de zomer 2011 ingezet op het meenemen van de jongeren uit het HSK naar het Sarphatipark om daar te spelen en te voetballen. Deze inspanningen hebben er echter niet tot geleid dat het Sarphatipark nu een nieuwe sport- en speelplek is geworden voor deze groep. De meeste kinderen onder de tien jaar mogen van hun ouders de buurt niet uit. Sommigen zelfs niet onder begeleiding van sportbuurtwerk. Op de vraag wat de jongeren nog graag anders zouden willen zien in hun buurt antwoordde 60% dat de voetbalkooi terug moet komen. Ook een terugkeer van de tafeltennistafel wordt vaak door hen genoemd. De jongeren boven de 12 jaar vinden het plein nu saai. Veel kinderen van onder de 12 jaar zijn blij met het plein en vinden vooral de schommel een groot succes.

Het bordes is tegelijkertijd met het plein verbouwd, waardoor bewoners nu alleen met een sleutel erop kunnen komen. Dit was een belangrijk aspect aan het veiliger maken van het bordes. Het resultaat ziet er mooi uit, maar enkele bewoners zijn nog steeds van mening dat er te veel ballen over de muur vliegen en dat spelende kinderen nog steeds op hun terrein kunnen klimmen. Tijdens het ontwerpproces hadden de bewoners gevraagd om een hufferproof ontwerp waarmee ballen en personen van het bordes geweerd worden. De welstandcommissie heeft hier echter negatief op geadviseerd, dus die extra voorziening is er niet op gekomen. Twee bewoners van het bordes deden tijdens de discussieavonden hun beklag over het feit dat Ymere deze afwijking tussen het ontwerp en de uiteindelijke uitvoering niet duidelijk genoeg naar hen is gecommuniceerd. Het is nu aan Ymere om samen met de bewoners te kijken naar alternatieve oplossingen om de privacy en veiligheid op het bordes te verbeteren. Een ander aandachtspunt is het feit dat in de ontwerpfase er een slechte afstemming was tussen de ontwerpers van het plein en het bordes. Dit heeft geleid tot veel onduidelijkheid. In het vervolg zouden dergelijke projecten die zo nauw aan elkaar verbonden zijn wellicht beter getrokken en ontworpen kunnen worden door één partij.

Doel: de vernieuwde onderdoorgang tussen het plein en de Albert Cuypstraat is sociaal veiliger en de verkeerssituatie is veiliger

Veel bewoners storen zich aan de jongeren die graag hangen onder de poort. Het is daardoor minder aangenaam om gebruik te maken van de doorsteek en er hoopt veel afval op. Het ontwerp om de onderdoorgang veiliger te maken is klaar en de uitvoering van dit project start in 2012. Daarna zal moeten blijken of de fysieke aanpassingen ook de sociale problematiek verminderen.

Doel: portieken die grenzen aan het plein zijn alleen toegankelijk voor bewoners, waardoor het minder vuilnis, hangende mensen en wildplassers aantrekt

Dit doel is bijna helemaal bereikt. In januari 2012 starten er verbouwingen voor nog twee portieken en de laatste wordt aangepakt na de verbouwing van de onderdoorgang. Ook in dit project zijn de bewoners betrokken bij de planvorming en is het resultaat een succes. Zowel bewoners op de discussieavonden als betrokken medewerkers zijn goed te spreken

over het proces en de uitkomsten. De portieken zien er mooi uit en er mensen die daar niets te zoeken hebben kunnen er niet meer verblijven.

Doel: negen nieuwbouw- en renovatieprojecten bieden een gevarieerder woningaanbod in de buurt te bieden met woningen voor studenten, senioren en gezinnen

Dit doel is bereikt. Tijdens de discussieavonden met bewoners is gebleken dat de aanwezigen verdeeld reageren op de toename van koopwoningen in de buurt ten koste van sociale woningbouw. Ongeveer de helft wijst op het belang van diversificatie van de wijk, zodat ook hoogopgeleide mensen met een kinderwens in de buurt kunnen blijven wonen. Er zijn echter ook veel stemmen die spreken tegen de vermindering van het sociale woningaanbod en de daarmee samenhangende 'veryupping' van de buurt.

De enquête geeft een opvallende negatieve trend aan van de beoordeling van het uiterlijk van de woningen in de buurt. Ondanks de nieuwbouw, renovatie en nieuwe portieken in de buurt, blijft het opknappen van woningen door Ymere een belangrijk aandachtspunt.

3.7. Fysieke pijler: Verkeer en parkeren

Doel: meer ruimte creëren op straat

De doelen zijn niet bereikt. Omdat Ymere de verwachte ondergrondse extra parkeerplaatsen tot nu toe niet heeft kunnen realiseren, is het onmogelijk gelet op het parkeerbeleid van het stadsdeel om bovengronds parkeerplaatsen te verwijderen. Uit de enquête blijkt dat de overlast van het verkeer sinds 2007 nagenoeg hetzelfde is gebleven. Het gebrek aan parkeerplaatsen, de vele auto's, motoren, scooters en fietsen en het laad- en losverkeer zijn veelgenoemde overlastgevendende factoren in de buurt. Ook het bouwverkeer en bouwterreinen van de Noord/Zuidlijn, nieuwbouw, renovatie en andere fysieke aanpassingen in de buurt hebben tot veel overlast geleid. De meeste bouwwerkzaamheden in het HSK zijn inmiddels klaar, dus dit probleem in deze buurt zal iets minder worden.

Medewerkers van de aanpak zijn bijna allemaal negatief over dit project, omdat het al geruime tijd stil staat. De realisatie van de nieuwe parkeergarage onder de Boerenwetering zal voor het HSK de parkeerdruk af doen nemen.

3.8. Economische pijler

Doel: een economisch gezonde wijk, waar ruimte is voor creatieve bedrijvigheid en de dagelijkse boodschappen gedaan kunnen worden

Deze doelen zijn bereikt. Er zijn kleine veranderingen gekomen in het winkelaanbod in de buurt. De bewoners in de enquête beoordeelden in 2007 het aanbod van winkels al als uitstekend, en dat deden ze in 2011 ook. In de Govert Flinckstraat een nieuwe bedrijfsruimtes gecreëerd en in de Jan Steenstraat. Tevens is in de Eerste Jan van de

Heijdenstraat een gesloten gevel veranderd in een open gevel. De medewerkers waren echter niet enthousiast over de resultaten die geboekt zijn in dit project. Dat komt volgens hen omdat er geen gezamenlijk actieplan is gemaakt met ondernemers en corporaties. De bewoners op de discussieavonden hebben weinig gemerkt van de inspanningen op dit gebied. Men zou graag een levendige invulling willen zien van de plinten in de zijstraten van de Ferdinand Bolstraat, maar over het algemeen begrijpt men ook wel dat het vestigingsklimaat op dit moment in dat gebied niet gunstig genoeg is voor grote veranderingen.

Belangrijk uitgangspunt in de Economische Visie Winkelgebied Ferdinand Bolstraat is dat economische verdringing (o.a. door huurstijgingen) moet worden tegengegaan door kleinschalige ondernemers ruimte te bieden in de zijstraten. Het HSK biedt hier zeer goede plekken voor. Voor de implementatie van dit uitgangspunt, dat de komst van kleinschalige winkeliers naar het HSK mogelijk zou maken, is het aanpassen van het Bestemmingsplan de Pijp 2005 door geschikte panden op de beneden verdieping ook een bestemming voor detailhandel te geven, en het aanpassen van de woningonttrekkingsregeling voor deze panden. Het aanpassen van het bestemmingsplan is de afgelopen jaren niet mogelijk geweest in verband met de invoering van de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening en de daarbij komende noodzaak alle bestemmingsplannen in Zuid te actualiseren.

3.9. Betrokkenheid bewoners

Doel: de leefbaarheid wordt samen met de bewoners uit de buurt verbeterd

Dit doel is ten dele bereikt. Voor het nieuwe plein, het bordes en de portieken is veel geïnvesteerd om de bewoners mee te laten denken en praten over de invulling van de veranderingen. De aanwezigen op de discussieavonden spraken hun waardering uit voor het feit dat ze zo goed betrokken werden bij de aanpak. Ook wezen zij op het belang om de verwachtingen te managen over de mate van invloed die bewoners hebben op het uiteindelijke besluit. Dit kan bereikt worden door iedere keer expliciet uit te leggen waarom de bewoners uitgenodigd zijn, wat de keuzemogelijkheden zijn en wie uiteindelijk de beslissing neemt over het nieuwe ontwerp. Achteraf bleek de extra bijeenkomst die georganiseerd was voor de jongeren over het ontwerp van het plein niet bij te dragen aan meer eenheid en betrokkenheid onder de bewoners. Medewerkers van de aanpak prijzen vooral de participatietrajecten in de ontwerpfasen van de projecten, maar missen vaak een vervolg. Hoe betrek je de buurt ook in het gebruik van de faciliteiten? Een ander punt van kritiek van de medewerkers gaat over de grootte van het netwerk van bewoners dat aangehaakt is. Het gaat veelal om dezelfde paar buurtbewoners die zich inzetten. Het streven is een breder actief netwerk van betrokken bewoners en ondernemers dat een afspiegeling vormt van de buurt als geheel.

3.10. Communicatie van de aanpak

Doel: de bewoners worden goed op de hoogte gehouden over de ontwikkelingen in de buurt

Dit doel is bereikt. Op dit bespreekpunt waren de reacties van de bewoners positief. Men vindt de nieuwsbrief die twee maal per jaar uitkomt nuttig en informatief. Wanneer bewoners meer informatie nodig hebben, weten ze over het algemeen de website goed te vinden. Deze mix tussen informatie die naar de mensen toe komt en informatie die mensen zelf op kunnen halen werkt in de ogen van de bewoners goed. Ook de medewerkers van de aanpak vinden de nieuwsbrief een succes. Een punt van aandacht is de zendgerichtheid van de nieuwsbrief. Het medium zou meer 'van de buurt' kunnen worden als buurtbewoners ook zelf hun bijdrage eraan zouden leveren.

Over de interne communicatie zijn de medewerkers positief. Via de overleggen van het projectteam blijft iedereen goed op de hoogte en onderling wisselen veel projectleiders ook veel informatie uit. De procesmanager is in deze context ook een informatiemanager die ervoor zorgt dat alle medewerkers van alle drie de partners goed op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen.

4. Toekomst van de aanpak

4.1. Inleiding

Deze evaluatie vormt de basis voor de discussie hoe de gezamenlijke aanpak in 2012 voortgezet, en op den duur afgerond kan worden. De gestelde doelen die staan geformuleerd in de samenwerkingsovereenkomst voor het HSK gaan over 2013. Wat staat er nog op de planning in 2012 en hoe kan de aanpak afgerond worden en ingebed worden in de verschillende organisaties?

4.2. Planning 2012

De belangrijkste projecten voor 2012 zijn:

- Uitbreiding van maatregelen op het gebied van toezicht op het plein, een project van het stadsdeel;
- De onderdoorgang, een gezamenlijk project van Ymere en stadsdeel;
- Het vernieuwde fietspad, een project van het stadsdeel;
- BuurtWeb, een participatieproject voor alle bewoners uit het HSK, van Combiwel;
- Portiek Govert Flinckstraat 43 – 45, een project van Ymere (na verbouwing van de onderdoorgang);

De sociale pijler zal door blijven lopen met het stadsdeel als opdrachtgever en Combiwel als opdrachtnemer. Hier zijn eind 2011 nieuwe afspraken over gemaakt.

De economische pijler kan door blijven lopen met Ymere als uitvoerende partij.

Het overgebleven aantal projecten volgend jaar is dus zeer overzichtelijk. In dit kader wordt de vraag hoe de aanpak afgerond kan worden steeds urgenter.

4.3. Afronding gezamenlijke aanpak

Tijdens de interviews met de medewerkers is steeds gevraagd hoe zij de huidige samenwerking voor zich zien zonder procesmanagement. Dit is immers het vooruitzicht wanneer de gezamenlijke integrale aanpak afgerond wordt en er alleen afzonderlijke projecten in het HSK over blijven.

Over het algemeen willen de medewerkers wel een centraal aanspreekpunt voor de aanpak. Een soort coördinator dus. Deze persoon kan in tegenstelling tot de procesmanager nu wel iemand uit een van de partnerorganisaties zijn. De werklast is immers minder, de samenwerking verloopt goed en de meeste lopende projecten zijn al in een gevorderd stadium. Een relatieve buitenstaander die boven de partijen staat is in deze fase van de aanpak minder belangrijk. De adviseur gebiedsgericht werken van het stadsdeel kent de geschiedenis van de aanpak en heeft een integrale blik op de buurt. Zij is daarom een geschikte persoon om deze coördinatie op zich te nemen.

Figuur 7: Begroting 2012³

Procesmanagement	€ 6.000	Er is vertrouwen in de kwaliteit en de diepte van de huidige samenwerking en het feit dat men elkaar gemakkelijk kan vinden en aanspreken. Projectleiders van verschillende organisaties kennen elkaar goed genoeg om ook zonder procesmanager de samenwerking voort te zetten.
Nieuwsbrieven	€ 9.000	
Diversen	€ 5.000	
Totaal	€ 20.000	

Desalniettemin is iedereen het er over eens dat de projectgroep bijeen moet blijven komen in 2012. Zij het minder vaak, van twee tot vier keer per jaar. En daarna nog incidenteel.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1. Inleiding

De integrale aanpak leefbaarheid HSK die in de vorige bestuursperiode is begonnen wordt over een jaar afgerond. In 2007 beoordeelden de bewoners de leefbaarheid in de buurt met een 7,9. In 2011 is dat een 7,0. Deze daling komt voornamelijk door de overlast van jongeren en door zwerfvuil in de straten.

Hieronder staan de conclusies en aanbevelingen uitgewerkt per project.

5.2. Fysieke pijler

Wat:	Plein, bordes, onderdoorgang, portieken, renovatie- en nieuwbouwprojecten
Doel:	Het plein is een ontmoetingsplek voor alle doelgroepen uit de buurt
Conclusie:	Geslaagd: Uiterlijk van de buurt is flink verbeterd. Het plein wordt overdag door diverse groepen goed gebruikt. Er is meer differentiatie en kwaliteit van de woningen in de buurt. Door de aanpak van de portieken is er minder

³ Gedekt in budget 'Buurtgerichte aanpak' (stadsdeel)

- overlast van vuilophoppingen, verblijvende mensen en wildplassen in de portieken. In 2012 nog onderdoorgang, fietspad en laatste portiek
- Aanbeveling:** - Creëer een oplossing voor de toegankelijkheid van het bordes (Ymere)
- Aandacht voor staat van onderhoud huizen (Ymere)
- Wat:** Beheer openbare ruimte
- Doel:** Minder zwerfvuil
- Conclusie:** **Niet geslaagd:** Zwerfvuil wordt door bewoners als een van de twee grootste bronnen van overlast beschouwd
- Aanbeveling:** - Beheer openbare ruimte zorgt ervoor dat het basisniveau van onderhoud op peil blijft
- Handhaving verhoogt de surveillance waardoor de pakkans groter wordt en de zichtbaarheid van handhaving in de buurt verbetert

5.2. Sociale pijler

- Wat:** Jeugd en veiligheid
- Doel:** Minder overlast van jongeren op het plein en in de buurt
- Conclusie:** **Niet geslaagd:** hangjongeren worden door bewoners als een van de twee grootste bronnen van overlast beschouwd, het veiligheidsgevoel van bewoners 's avonds en 's nachts is afgenomen.
- Aanbeveling:** - Stadsdeel versterkt opdrachtgeversrol richting Combiwel met betrekking tot sociale pijler (preventie door middel van activiteiten en participatie van diverse leeftijdsgroepen in de buurt)
- Stadsdeel breidt de maatregelen op het gebied van toezicht uit, mogelijk met (mobiele) camera's.
- Organiseer na enkele maanden een of meer bewonersbijeenkomsten met politie om de aanpak jeugdoverlast – en criminaliteit toe te lichten (gepland in april 2012)
- Laat de politie ook aansluiten bij de bijeenkomsten van de projectgroep, zodat zij maximaal aangehaakt blijven bij de aanpak
- Wat:** Wijkservicepunt (WSP)
- Doel:** Het ondersteunen van initiatieven van bewoners, een plek voor informatie, een meldpunt voor vandalisme en overlast en technische storingen voor huurders en voor spreekuren van stadsdeel, Ymere en de politie
- Conclusie:** **Geslaagd:** Een derde van de bewoners weet de weg naar het WSP voor verschillende doeleinden. De wijkmeester wordt geprezen om haar sociale functie in de buurt, ze fungeert als de ogen en oren van de buurt. Een aandachtspunt is het bereiken van een grotere doelgroep
- Aanbeveling:** Laat het WSP in haar huidige vorm nog een jaar doorgaan en stap per januari 2013 over op een de reguliere aanpak door een meer technische invulling van het wijkmeesterschap onder de verantwoordelijkheid van Ymere

5.3. Economische pijler

- Wat:** Meer bedrijvigheid in de plinten van de zijstraten van de Ferdinand Bolstraat
- Doel:** Een economisch gezonde wijk, waar ruimte is voor creatieve bedrijvigheid en de dagelijkse boodschappen gedaan kunnen worden
- Conclusie:** **Geslaagd:** Ondanks een gebrek aan een gezamenlijk actieplan met ondernemers, corporaties en stadsdeel zijn er nieuwe bedrijfsruimtes in het HSK gecreëerd en ogen de zijstraten van de Ferdinand Bolstraat levendiger door de opengemaakte plinten.
- Aanbeveling:**
- Laat het huidige beleid van Ymere dat gesloten-ogende bedrijfsruimtes bij wisseling van huurder ombouwt naar een open-ogende ruimte ook na de integrale aanpak doorlopen
 - Investeer niet te veel in dit project: bewoners beoordelen de winkelveorzieningen in hun buurt als uitstekend
 - Geef geschikte winkelpanden in het HSK bij de invoering van het nieuwe bestemmingsplan 2015 een bestemming detailhandel. (stadsdeel)
 - Overweeg aanpassing van de woningonttrekkingregeling om deze doelstelling te stimuleren (stadsdeel)

5.4. Communicatie en participatie

- Wat:** Participatietrajecten en communicatie
- Doel:** De leefbaarheid wordt samen met de bewoners uit de buurt verbeterd en bewoners worden goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen
- Conclusie:** **Deels geslaagd:** Bewoners prijzen de mogelijkheden om betrokken te raken bij de ontwerp- en planvorming van de projecten. De communicatie was duidelijk en goed getimed. Een belangrijke les uit het participatietraject van het plein is dat aparte sessies met jongeren en volwassenen leidt tot onenigheid over het ontwerp van het plein dat de partners niet meer konden overbruggen.
- Aanbeveling:**
- Laat participatietrajecten met bewoners een vast onderdeel worden van de planvorming
 - Vermijd meerdere sessies met verschillende doelgroepen: laat alle mensen met elkaar in discussie gaan over hun wensen
 - Maak in 2012 in ieder geval twee keer per jaar een nieuwsbrief die huis aan huis verspreid wordt en zorg voor meer gedetailleerde informatie op de website
 - Zorg ervoor dat niet alleen bepaalde doelgroepen geactiveerd worden, maar zorg ook voor interactie tussen deze groepen

5.5. De aanpak zelf

- Wat:** Integrale samenwerking tussen stadsdeel, Ymere en Combiwel tot 2013
- Doel:** Verbeteren van de leefbaarheid in het HSK
- Conclusie:** **Deels geslaagd:** Gemiddeld genomen is de buurt blij met de verbeterde uitstraling van de buurt, maar er is nog veel overlast van zwerfvuil en van

hangjongeren. Medewerkers roemen de aanpak als een voorbeeldaanpak, ze zien meerwaarde in de samenwerking. Een aantal van hen zou ook op andere projecten een dergelijke aanpak willen toepassen

- Aanbeveling:**
- Maak van de aanpak jeugdoverlast en - criminaliteit en het schoonhouden van de openbare ruimte in 2012 een topprioriteit
 - Beëindig het procesmanagement per 1 januari 2012
 - Wijs een coördinator van het stadsdeel aan voor het laatste jaar aanpak
 - Organiseer in 2012 en verder nog 4 afstemmingsoverleggen met de partners
 - Bekijk of andere buurten in Zuid ook geschikt zijn voor een integrale aanpak
 - Evalueer de aanpak nogmaals na de afronding in 2013